

Klein Tamás

Az újmédia szabályozásának új iránya? – A Digital Services Act alapjogvédelmi mechanizmusa

A modern technológiák által a demokráciával szemben támasztott kihívások között kiemelt jelentőségű az újmédia szolgáltatóinak működése, különös tekintettel a szolgáltatásoknak a demokratikus nyilvánosságra és eljárásokra gyakorolt felforgató hatására. A tudományos diskurzusban évek óta élénken jelen van a szolgáltatók közérdekű kötelezettséggel való megterhelésének lehetősége, még-hozzá elsősorban a felhasználók alapjogainak védelme érdekében. Az alapjogvédelem eredeténél fogva klasszikusan az állami jogsértéssel szembeni alkotmányos védelemként jelenik meg: az államot kötelezi a jogok tiszteletben tartására (egyes esetekben a jogok érvényesülésének biztosítására), és/vagy az egyénnek alanyi jogi jogosultságot biztosít a jog kikényszerítésére. Ugyanakkor az alapjogoknak a magánjogviszonyokban, nem az állammal szemben érvényesíthető (horizontális hatályú) védelme mellett egyre erősebb, meggyőző érvek hozhatók fel. A Digital Services Act összetett eszközrendszerrel nyúl a digitális szolgáltatások szabályozásához, amelyben egy jövőendő horizontális hatályú alapjogvédelmi mechanizmus alapjai kontúrozódnak. Ennek az alapjogvédelmi mechanizmusnak a szükségességéről, tartalmáról (a kiolvasható alapjogi tesztről) és érvényesülésének várható nehézségeiről szól az alábbi tanulmány.

Az alapjogvédelem új megközelítésének szükségessége

Az alkotmányjogi gondolkodásnak vannak olyan évszázados alapvetései, amelyeket az idő, a társadalmi vagy akár a technológiai fejlődés vasfoga nem kezdhet ki. Az alapjogok védelmével kapcsolatban például az alapjogok katalógusába felvett jogosultságok száma gyarapodott, illetve a már elismert alapjogok tartamukban gazdagodtak, de az alapjogvédelem általános dogmatikája csak igen lassan módosul (fejlődik), és e fejlődés a revolúció helyett a lassú, alkotmányos tradíciókhoz szervesen illeszkedő evolúcióval jellemezhető. Az alapjogvédelem sajátossága (volt) az is, hogy az alapjogi jogviszonyok klasszikusan vertikális szerkezetűek, a közhatalmat gyakorló állam és a közhatalomnak kiszolgáltatott egyén közötti jogviszonyokban érvényesül, ahol az egyén védelmét szolgálja az állami önkénnyel szemben. Az állam és egyén viszonyrendszerében értelmezett alapjogok tehát egyfelől az egyén szabadságának, autonómiájának védelme érdekében az állam hatalma elé állítanak

garanciális, közjogi korlátokat, másfelől bizonyos állami szolgáltatások iránti igényeket alapoznak meg.¹

Az alapjogok dogmatikáját – mind általánosan (alapjog-korlátozás elvei, mércéi stb.), mind pedig az egyes alapjogok tekintetében – a nemzeti alkotmányos rendszerekben évszázados tradíció formálta. Ez az alkotmányjogi hagyomány hatja át a nemzetközi emberi jogi mechanizmusokat csakúgy, mint a tagállamok közös európai alkotmányos értékein alapuló Alapjogi Chartát is.² A véleménynyilvánítás szabadsága (anyajog) és a kommunikációs jogcsoportba tartozó alapjogok, mint a szólás- és a sajtószabadság magas alkotmányjogi értéktartalma és kitüntetett védelme is mélyen gyökerezik az alkotmányos tradícióban. A technológiai evolúció (néha revolúció) azonban a jogi szabályozást és a jogalkalmazást rendre a régi szabályok újragondolására, megújítására, az új társadalmi környezethez való igazítására készíti.³ A Gutenberg- és a Marconi-galaxisok hatása a társadalmi nyilvánosságra a maguk korában nem volt kisebb jelentőségű, mint az újmédia társadalmi diskurzusokat „felforgató” ereje.

A diskurzív-deliberatív demokrácia elméletének vezérgondolata, hogy a nyílt, szabad és szélesre tárt társadalmi vita (vagyis a demokratikus diskurzusok működése) a demokratikus eljárások elengedhetetlen előfeltétele. Az újmédia kora a technológia hozzáférhetőségéből fakadóan – sok tekintetben – a minden korábbinál plurálisabb nyilvánosság működésének lehetőségét ígerte és részben be is teljesítette. Ugyanakkor az újmédia nyilvánossága számos vonatkozásban hordozza a hagyományos nyilvánosság mintázatait, amelyek a látszólagos korlátatlanság ellenére is szűkösseget eredményeznek. Ebben a jelenségben, amely valójában a platformtechnológia sajátos jellemzője, egyszerre van benne a korlátatlanság ígérete és a szűkösség valósága. Az újmédia nyilvánosságának legjelentősebb szereplői, a közösségimédia-platformok magánnormaképzésük és magánnorma-érvényesítésük eredményeként rendkívüli hatást gyakorolnak nem csupán a véleménynyilvánítási szabadság alanyi oldalának érvényesülésére, az egyéni alapjogra, hanem az anyajog objektív, kollektív oldalára, a közviták alakulására, a demokratikus diskurzusok összetételére is, anélkül, hogy az alapjog-korlátozás alkotmányos követelményeinek érvényesítéséről számot kellene adniuk. Ennek a felismerésnek a hatására az alapjogi gondolkodásban megfogalmazódott az az igény, hogy az alapjogok, különösen a véleménynyilvánítás szabadságának védelme a platformok mint magánjogi jogalanyok tevékenységének közérdekű korlátjaként is érvényesüljenek.⁴

¹ Sári János – Somody Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 33.

² Az Európai Unió Alapjogi Chartája. 2016/C 202/02 (2016. június 7.).

³ A technológia médianyilvánosságra gyakorolt hatásának elméleti kérdéseiről lásd Udvary Sándor: *Media Revolution – Effects of Technological Development on Freedom of Expression.* In Kapa Mátyás (szerk.): *Studia Iuridica Caroliensia 2.* Budapest, KRE Állam- és Jogtudományi Kar, 2007. 197–215.

⁴ A magyar irodalomban erről lásd Koltay András: *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása.* Budapest, Wolters Kluwer, 2019; Török Bernát: *A szólásszabadság*

A közösségimédia-platformok és a nyilvánosság ökoszisztémájának átalakulása

A közösségimédia-platformok tevékenységének demokratikus hozzáadéka

A közösségimédia-platformok megjelenése és széles körű elterjedése kezdetben azzal a felfokozott várakozással kapcsolódott össze, hogy a minden korábbinál szélesebb körben hozzáférhető (korlátlan) infrastruktúrának köszönhetően elhozza a véleménynyilvánítás szabadságának aranykorát, hiszen a korábbi szűkös infrastruktúrákhoz való korlátozott hozzáférés helyett a közvetlen hozzáférés révén bárki szabadon és azonos eséllyel oszthatja meg gondolatait, véleményét másokkal, és vehet részt a szélesre tárt, minden álláspontot becsatornázni képes közvitában. A közvetlen hozzáférés lehetőségének megvalósulása mint demokratikus hozzáadék (az egyéni véleménynyilvánítás és a demokratikus diskurzusok pluralizálódása révén) kétségkívül olyan pozitív technológiai következményként értékelendő, amely az új platformnyilvánosság-tér megőrzendő értékei közé tartozik.

A tartalom és a szolgáltatók viszonya – passzív vagy aktív szereplők?

A közösségimédia-platformok tevékenységével kapcsolatban használt narratívák a platformnyilvánosság kapuőreit többnyire az információáramlás passzív szereplőiként azonosították, olyanokként, akik nem alakítói a közbeszédnek, csupán az online nyilvánosságban kialakuló diskurzusok elengedhetetlen technológiai hátterét biztosítják, de nem befolyásolják annak összetételét, struktúráját, az egyes vélemények, álláspontok, tartalmak láthatóságát. A kezdeti narratívák tehát olyan passzív szereplőként tekintettek a közösségimédia-platformokra, amelyeknek a tevékenysége nincs hatással a felhasználók szólásszabadságára és tájékozódáshoz való jogára. A platformszolgáltatók a valóságban azonban csakhamar aktív tartalommenedzselési szerepet vállaltak, amelynek során egyes (jogellenes) tartalmak hozzáférhetőségét megszüntették (törölték), láthatóságát mérsékeltek, a tartalmakat különböző szempontok alapján rangsorolták, és az egyes felhasználók (vélelmezett) igényeihez igazították (személyre szabták).

A közösségimédia-platformoktól – bár tartalommenedzselési tevékenységük kezdetben dominánsan a magánérintkezésekre irányult – soha nem állt távol a szabad véleménynyilvánítás jogának legvédettebb központi magját képező politikai, közéleti

a közösségi platformokon és a Digital Services Act. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 195–207; Papp János Tamás: *A közösségi média szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022; Gosztónyi Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2022; Klein Tamás: *Sajtószabadság és demokrácia*. Budapest, Gondolat – Dialóg Campus, 2020.

diskurzust érintő tartalommenedzselés, akár a politikai diskurzusokban megfogalmazott tartalmak elérésének korlátozása, megszüntetése (moderálás), akár láthatóságának csökkentése révén. Az elmúlt néhány évben azonban talán nem túlzás azt állítani, hogy a demokratikus diskurzusokban való aktív szerepvállalásuk oly mértékben fokozódott, ami a tudományos közösség mellett a közvélemény figyelmét is ráirányította a közösségimédia-platfórmok hatalmára. Gondoljunk bármit is Donald Trump politikusi, elnöki teljesítményéről, vagy éppen a 2020-as elnökválasztás utáni megszólalásairól, különösen a Capitolium ostromában játszott szerepéről, a volt amerikai elnökről alkotott szubjektív véleményünk független attól a ténytől, hogy Trump kitiltása az egyes közösségimédia-platfórmokról történeti és alkotmányossági jelentőségű fejlemény volt,⁵ olyan, amely ismételten ráirányította a figyelmet a kivételesen robusztus cselekvési szabadságot biztosító hatalommal rendelkező szolgáltatók alkotmányos elvek, jogok alá rendelésének – haladékot nem engedő – szükségességére. A konkrét példával összefüggésben felmerülő elvi kérdés mindazonáltal nem az, hogy vajon Trump (időleges vagy „örök időkre” szóló végleges) kitiltása⁶ az első alkotmánykiegészítés betűjével és szellemével összhangban történt-e, hanem az, hogy az ilyen döntés mögött azonosíthatók-e ezek az alkotmányos követelmények, és ha igen, azok miként érvényesülnek? Másként megfogalmazva a közösségimédia-platfórmok demokratikus diskurzusokban betöltött aktív szerepét és annak a véleményszabadság hagyományos tartalmára gyakorolt hatását érzékelve azt kell eldönteni, hogy feladjuk az évszázados alkotmányos hagyományban gyökerező alapjogi tartalmat és védelmi szintet, vagy a közösségimédia-platfórmokat terheljük meg olyan alkotmányos kötelezettségekkel, amelyek tevékenységük megváltoztatására kényszerítik a szolgáltatókat, és garantálják a véleménynyilvánítás szabadságából fakadó klasszikus alkotmányos követelményeknek esetükben is megvalósuló érvényesülését.⁷ A közösségimédia-platfórmok tehát érzékelhetően az egyszerű postás, könyvtáros passzív pozíciójából a közbeszéd aktív alakítóivá, mi több mindenható bíráivá váltak, oly módon, hogy az alapjogok védelmét szolgáló közjogi garanciák tevékenységekre nem vonatkoztak.

⁵ Vö. Szikora Tamás: A platformszabályozás egy új iránya Donald Trump Facebookról való kitiltásának példáján keresztül. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 209–226.

⁶ Azóta a Twitter, amely a volt elnök kedvenc közösségimédia-platfórmja volt, nem függetlenül a szolgáltató tulajdonosváltásától, bejelentette az „örök időkre” kitiltott Trump visszaengedését a platformra. Ennek ellenére a kézirat lezárásakor a legfrissebb bejegyzés a @realDonaldTrump oldalon 2021. január 8-i, és Trump „foglalkozásaként” az szerepel, hogy az USA 45. elnöke. Úgy tűnik tehát, hogy a volt elnök nem siet vissza a platformra, inkább saját Truth Social nevű oldalán osztja meg gondolatait.

⁷ Vö. Török (2022): i. m. 200.

A szemünk előtt kibontakozó új nyilvánosság-ökoszisztéma jelenségei a társadalmi nyilvánosság működésére olyan jelentőségű felforgató hatást gyakoroltak, amely válaszok adására késztette mind a jogtudományt, mind a jogalkotást és a jogalkalmazást. Az alapvető dilemma adott. A fentebb már körvonalazott szabályozási utak két irányba vezethetnek. Az egyik szabályozási koncepció szerint a közösségimédia-platformok okozta új, az egyéni szólásszabadságra és a demokratikus társadalmi nyilvánosságra veszélyt hordozó jelenségek felforgató hatásától tartva újra kell gondolni az anyajog, valamint a szólás- és sajtószabadság hagyományos tartalmát, és azokat hozzá kell igazítani az új technológiai követelményekhez, akár a korábbi széles körű szabadság és fokozott alapjogi védelem szűkítése árán is. Ezzel szemben sokan – így e sorok szerzője is – amellett érvelnek, hogy az új kihívások ellenére sem szabad feladni a szabadságjogok egyszer már elért védelmi szintjét, az alapjogi vívmányokat, nem a gyereket kell kiönteni a fürdővízzel, hanem a már létező alkotmányjogi keretek megőrzése mellett kell adekvát szabályozási megoldásokat találni. Nézetem szerint a – később röviden bemutatott – Digital Services Act (DSA) elfogadásával az európai jogalkotó éppen erre a szabályozási útra talált rá.

A demokratikus hozadék árnyékos oldala?

Bármennyire is üdvözlendő az újmédia – fentebb jelzett – demokratikus hozadéka, önmagában a sokak megszólalásának lehetősége is aggodalomra adhat okot, különösen akkor, ha a kapuőrök nem megfelelően látják el a tevékenységüket, és az általuk nyújtott szolgáltatás szabályozatlansága és a tartalmak moderálatlansága miatt a jogellenesség táptalajává válnának, sértve a demokratikus társadalom szövetét és az egyének alapjogait. Ugyanakkor álláspontom szerint ebben az esetben is az egyensúlyi állapot megtalálása lehet az üdvözítő szabályozási cél, amelyben a platformszolgáltatókat olyan közérdekű kötelezettségekkel kell terhelni, amelyek képesek biztosítani az egyének alapjogainak védelmét és a nyílt, szabad és szélesre tárt demokratikus közvita érvényesülését. Másként megfogalmazva, Török Bernáttal egyetértve azt is mondhatnánk, hogy „bármi is legyen a véleményünk sokak megszólalásának lehetőségéről és ennek kockázatairól, ameddig a szabad vélemény nyilvánításra mint a demokrácia legfontosabb legitimációs és részvételi alapjára tekintünk, addig nem zúzhatjuk szét ezt a lehetőséget, hanem jó gyakorlatainak kialakításán kell fáradoznunk”.⁸ A jó gyakorlatok kialakításának, a piaci érdekek és az alapjogok összebékítésének egy ígéretes eszköze lehet az Európai Unió digitális

⁸ Török (2022): i. m. 197.

szolgáltatásokról szóló rendelete,⁹ amelynek végleges szövege 2022. október 19-én jelent meg az Európai Unió Hivatalos Lapjában.¹⁰

Az európai szabályozás a Digital Services Actig

Mielőtt rátérnék a napjainkban igencsak kurrens új szabályozás, a DSA alapjogi mechanizmusának rövid bemutatására, szükségesnek látszik felvillantani azt a két évtizedes szabályozási időszakot, amely az európai harmonizációs szabályozás 2000-ben megalkotott újszerű megoldásaitól a szabályozás inadekvátságáig és fragmentálódásáig vezetett.

Az újmédia legjelentősebb szereplői, a közösségimédia-platformok napjainkig, a hatályos európai harmonizációs joganyag szerint alapvetően az internetes közvetítő szolgáltatók, azon belül a tárhelyszolgáltatók kategóriájába tartoznak, amelyek tevékenységére csupán néhány kötelezettséget előíró szabály vonatkozik. Az európai jogalkotó a tárhelyszolgáltatók szabályozása körében abból indult ki, hogy ezek a jó szándékú, önzetlen, az egyének és a társadalom érdekeit szem előtt tartó szolgáltatók nem alakítói az online nyilvánosság összetételének, csupán a korlátlan infrastruktúra passzív fenntartói, az interperszonális és társadalmi diskurzus mennyiségi és minőségi bővülésének elősegítői. Erre utalnak a jogalkotók által is használt korabeli – és már korábban említett – metaforák, amelyek passzív szereplőként látatják a közvetítő szolgáltatókat, köztük a közösségimédia-platformokat (vö. postás, könyvtár metaforával). Ebből fakadóan az európai harmonizációs szabályokat bevezető irányelv¹¹ vonatkozó rendelkezései az online platformokkal szemben csak igen kevés és szűk körű közérdekű kötelezettséget állapítottak meg, a tartalomért való felelősségüket pedig limitálták.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv és válsága

Az európai jogalkotás több mint húsz éve helyesen érezte meg az online nyilvánosság technológiavezérelt átalakulásának jelentőségét, az információs társadalom sajátosságaiból fakadó szabályozási igényt. Az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelv (a továbbiakban: Eker. irányelv), a vonatkozó tagállami

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). L 277/1 (2022. október 27.).

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). L 277/1 (2022. október 27.).

¹¹ Lásd a következő pontban.

szabályozásokat harmonizáló európai jogharmonizációs keret az újszerű szolgáltatások okozta kihívásokra elfogadásakor kifejezetten előremutató és felelős válaszokat adott. Az Eker. irányelv leglényegesebb vonatkozó rendelkezései az általános nyomkövetési kötelezettség hiánya és a harmadik személyek jogellenes tartalmaiért viselt limitált felelősség, illetve a felelősség alóli mentesülést biztosító notice and take down eljárás. A szolgáltatók tartalmakhoz való passzív viszonyának szabályozására ezek a rendelkezések megfeleltek, ugyanakkor az értesítési és eltávolítási eljárás, bár általánosságban szintén helyeselhető szabályozási megoldás volt, önmagában is számos alkotmányossági problémát generált.¹² Az online platformok kímélete a súlyosabb kötelezettségektől nagyrészt azon a várakozáson is alapult, hogy ez a szabályozási hozzáállás járulhat hozzá eredményesen az innovációhoz, a demokratikus hozadék szolgáltatóktól remélt kiteljesedéséhez. A valóságban azonban ezek a szolgáltatók nem a sokszávos autópálya üzemeltetőihez hasonlítottak, akik – az infrastruktúra minőségét karbantartva, a közlekedés biztonságára veszélyt jelentő helyzeteket orvosolva – a biztonságos közlekedés feltételeit biztosítják a sebességhatárolás-mentes szupersztrádán, sokkal inkább olyan tevékenységet végeztek, amely a forgalom irányát, dinamikáját, a közlekedés szabályait meghatározó, a szabályszegőket szankcionáló, egyes közlekedőket akár a forgalomból kitiltó közlekedésrendészeti szerv jellegzetességeit mutatta.

A fenti példa is jól mutatja, hogy két évtized alatt a technológiai változások szélesebben erodáltak az irányelv adekvátságát, hiszen az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások 2000-ben történt szabályozását követően olyan „új és innovatív (digitális) szolgáltatások jelentek meg, amelyek nagymértékben megváltoztatják az uniós polgárok mindennapi életét, befolyásolva és átalakítva a kommunikáció és kapcsolattartás, a fogyasztás és az üzletkötés módját. Ezek a szolgáltatások nagymértékben hozzájárultak az uniós és globális társadalmi és gazdasági átalakuláshoz.”¹³ A technológiavezérelt társadalmi, gazdasági változások, bár kétségtől számos előnnyel jártak, a piaci szabadság és az alapjogok, különösen a nyilvánosság szélesedésével az egyéni önkifejezés szabadsága (véleménynyilvánítás szabadsága) tekintetében, az új nyilvánosságszcénák sajátos működési modellje miatt új kockázatok és kihívásokat is kitermeltek a társadalom és az egyén vonatkozásában egyaránt, a piaci verseny, a fogyasztói jogok mellett nem utolsósorban az egyéni szabadság

¹² Az értesítési-eltávolítási eljárás mentesülési szabálya kifejezetten abban tette érdekeltté a szolgáltatókat, hogy az értesítéssel érintett, jogellenesnek jelentett tartalmakat érdemi vizsgálat nélkül törölje, hiszen ezzel biztosíthatta, hogy a jogellenesség megállapítása esetén mentesül a felelősség alól. Ez a mechanizmus szemernyi sem vette figyelembe az eltávolított tartalom közzevetőjének alapjogait, különös tekintettel a szólásszabadság jogára, hiszen az alapjogsérelmet szenvedett személyek jogvédelméről nem gondoskodott.

¹³ Európai Bizottság: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról*. COM(2020)825 végleges (2020. december 15.). (Digitális szolgáltatásokról szóló rendelettervezet, Digital Services Act, röviden: DSA) Indokolás 1.

kiteljesedésének potenciális korlátozásával. A kilencvenes években megfogalmazott elveken nyugvó, 2000-ben elfogadott szabályozás és a társadalmi valóság azonban egy évtized múltával oly mértékben eltávolodtak egymástól, hogy – Zódi Zsolt erőteljes, ám a helyzetet hűen leíró kifejezését kölcsönözve – a vonatkozó joganyag válságba került,¹⁴ a korábbi technológiai megoldásokra szabott szabályozási fogalmak és eszközök, valamint a valóság között tátongó szakadékot a jogalkalmazás sem tudta áthidalni.

A harmonizált joganyag fragmentálódása

A platformnyilvánosságban tapasztalható rendkívüli változások, a szolgáltatók tevékenységének mennyiségi és minőségi átalakulása, különösen a tartalmakhoz való viszonyuk radikális megváltozása a közös európai szabályozás gyors avulását eredményezték. A technológiai alapú, de az európai polgárok alapjogait is érintő kihívásokat az EU bár igen hamar érzékelte, a gyors, hatékony és adekvát válaszok megadásával hosszú ideig adós maradt. A közös európai szabályozási folyamat lassúsága és a platformok növekvő hatalma több tagállamot arra bátorított, hogy az online platformok által generált kihívásokra saját, egyedi válaszokat adjanak. Az úttörőnek számító, 2018. január 1-jén hatályba lépett német törvény (NetzDG)¹⁵ után több tagállam is olyan szabályokat alkotott, amelyek a közösségimédia-platformok működésének egyes vonatkozásait szabályozták. A NetzDG után megszületett a francia,¹⁶ az osztrák¹⁷ platformokat érintő szabályozás is. A tagállami szabályozások sok tekintetben hasonlóak (voltak) egymáshoz, abban mindenképpen, hogy nemzeti keretek között próbáltak választ találni az ilyen keretrendszerben nehezen értelmezhető, globális jelenségekre. A tagállami szabályozások mellett, hogy az online platformszolgáltatások globális jellegére tekintettel csupán korlátozottan lehettek eredményesek, az európai belső piacon olyan szabályozási fragmentációt okoztak, amelyet már nem tudtak egyben tartani a harmonizációs célú jogalkotás eredményei, különösen az Eker. irányelv egykor haladó rendelkezései.

¹⁴ Zódi Zsolt: *Platformjog*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. 71.

¹⁵ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG).

¹⁶ LOI no 2020-766 du 24 juin 2020 visant à lutter, contre les contenus haineux sur internet.

¹⁷ Bundesgesetz über Maßnahmen zum Schutz der Nutzer auf Kommunikationsplattformen (Kommunikationsplattformen-Gesetz – KoPl-G).

Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv módosítása, mint az első fecske

Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU irányelv¹⁸ (a továbbiakban: AVMS irányelv) 2018/1808 irányelvvel¹⁹ történő, 2018-as módosítása (a továbbiakban: AVMSM) az online nyilvánosság egy meghatározó jelentőségű szolgáltatástípusának tagállamokban harmonizált szabályozását tűzte ki célul. Az AVMSM nagy újdonsága volt, hogy az irányelv tárgyi hatályát, amely korábban kizárólag az audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozott, kiterjesztette a videómegosztó platformokra is, azzal, hogy nem minősülnek klasszikus értelemben vett médiaszolgáltatóknak. A videómegosztóplatform-szolgáltatást az AVMSM irányelv ugyan változatlanul a tárhelyszolgáltatók körében helyezte el, ám kötelezettség szabásuk mértékének meghatározása során tekintettel volt arra, hogy az információáramlás online kapuőreiként sokkal jelentősebb hatást gyakorolnak a tartalomszolgáltatás dinamikájára és a fogyasztók valóságérzékelésére, mint az egyszerű tárhelyszolgáltatók, hiszen tevékenységük sajátos, a tartalmak szabad áramlását befolyásoló forgalomirányításként jellemezhető, vagyis nem pusztán a technikai feltételeket biztosító passzív résztvevői a nyilvánosságnak, hanem aktív információmenedzselési szerepet vállalnak. A videómegosztóplatform-szolgáltatások irányelvi fogalma sajátos módon nem csupán a klasszikus videómegosztókat vonta az AVMS hatálya alá, hiszen a szolgáltatás akkor is videómegosztó szolgáltatásnak minősül, ha a videómegosztási funkció a szolgáltatásnak csupán egy eleme, amely a főtevékenységtől elválasztható, vagy ha nem különválasztható eleme a teljes szolgáltatásnak, de olyan alapvető funkcióval rendelkezik, amely a teljes szolgáltatás vonatkozásában meghatározó jelentőségű. Ebből fakadóan a közösségimédia-platformok is videómegosztóplatform-szolgáltatásnak minősülnek a felhasználók által közzétett audiovizuális tartalmak tekintetében, függetlenül attól, hogy a platformnak egyébként nincs kifejezetten az audiovizuális tartalmak megosztására fenntartott részszerkeztetése, hanem az csupán a főszolgáltatás részeként jelenik meg.

Az AVMSM bár jó irányba mutató szabályozási lépésként értékelhető, csupán a platformszolgáltatások egy speciális típusára állapított meg kötelezettséget.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv). L 95/1 (2010. április 15.). 1–24.

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. L 303/69 (2018. november 28.). 69–92.

Az alapjogok horizontális hatályú védelmének elméleti lehetőségei

A horizontális hatályú alapjogvédelem elméleti igényű, dogmatikai elemzésére jelen tanulmány keretei között nem vállalkozhatok, ugyanakkor a későbbiekben bemutatott konkrét szabályozás hatásainak elemzéséhez röviden szükséges kitérni legalább annak alapvonalaira. Amint arra a bevezető gondolatokban már utaltam, az alapjogok védelmét történetileg a közhatalmat birtokló állammal mint a (történelmi) tapasztalat szerint az egyén szabadságát elnyomni képes hatalommal szemben fogalmazták meg az első kartális alkotmányok alapjogi katalógusaiban. Amennyiben az alapjogok esztörténeti előzményeit felelevenítjük, szintén a közhatalom és az egyén viszonyrendszere tárul elénk, hol az isteni jog, vagy éppen a (társadalmi) szerződés korlátozza a közhatalmat az egyén jogainak, szabadságának védelme érdekében. Az alkotmánytörténet híres jognyilatkozatai különböző terjedelemben és hatókörben szintén az állam hatalmát voltak hivatottak korlátozni. Az alapjogok védelme az alkotmánytörténet bő két évszázada során szinte kizárólag vertikális hatályú volt, az egyén és az állam közjogi, vertikális viszonyában volt értelmezhető, az egyén jogait deklarálta és látta el alkotmányos garanciákkal az állammal mint az egyénre nézve közjogi túlhatalommal rendelkező potenciális jogsértővel szemben. A vertikális hatályú alapjogvédelem tehát az alapjogok történetileg kialakult, klasszikus hatalomkorlátozó funkciójából következik, hiszen a liberális alkotmányok egyik legfőbb rendeltetése az egyén jogainak védelme a közhatalmat birtokló állammal szemben. Egyáltalán nem (volt) evidens tehát, hogy ezek a jogok kiterjeszthetők a magánosok egymás közötti, a kölcsönös egyenlőség elvén nyugvó, horizontális magánjogi jogviszonyaira.

Az elmúlt évtizedekben azonban egyre világosabb igény rajzolódott ki a társadalmakban, és vált elfogadottá az alkotmányjog-tudományban is, hogy az alapjogok nem csupán az egyén és a közhatalommal rendelkező állam vertikális, közjogi jogviszonyában értelmezhetők, hanem magánjogi jogviszonyokban horizontálisan is érvényesülniük kell. Az alapjogok horizontális hatályú érvényesülésének széles körű elismerése ugyanakkor az egyre intenzívebb tudományos diskurzus ellenére²⁰ is megosztó tudományos kérdés maradt. Bár az alkotmánybíróságok²¹ is egyre szélesebb körben ismerik el az alapjogok védelmét a magánjogi jogviszonyokban, a horizontális hatályú alapjogvédelem dogmatikai alapjai, az egyes alapjogok esetében

²⁰ A magyar irodalomból lásd Gárdos-Orosz Fruzsina: Alapjogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban az Európai Unióban és ennek lehetséges hatásai a magyar jogra. *Állam- és Jogtudomány*, 51. (2010a), 3. 225–258; Gárdos-Orosz Fruzsina: Az alkotmányjog a magánjogi jogviszonyokban. *Rendészeti Szemle*, 58. (2010b), 4. 19–35; Bedő Renáta: Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – fókuszban a fórumrendszer. *Fundamentum*, 22. (2018), 1. 58–69; Gárdos-Orosz Fruzsina – Bedő Renáta: Az alapvető jogok érvényesítése a magánjogi jogviták során – az újabb alkotmányjogi gyakorlat (2014–2018). *Alkotmánybírósági Szemle*, (2018), 1. 3–15.

²¹ A magyar Alkotmánybíróság gyakorlatából elsőként említhető: 8/2014. (III. 20.) AB határozat, ABH 2014. 174.

érvényesülő mércéi közel sem olyan kidolgozottak, mint az egyén és az állam viszonyrendszerében érvényesülő vertikális hatályú alapjogvédelem évszázados alkotmányos követelményrendszere.

Az a szabályozási megoldás, hogy egy alapjog nem csupán az államot, hanem a magánfeleket is kötelezi, ugyanakkor nem lehet automatizmus, minden esetben alkotmányos igazolásra szorul. Ilyen alkotmányos igazolás lehet, hogy a magánjogi jogalany olyan erősen kötődik a közhatalomhoz, hogy cselekvése az állam cselekvéseként értelmezhető. Ennek példaként említhető az USA Legfelsőbb Bírósága által kidolgozott állami cselekvés tana (*state action doctrine*), ez alapján az alkotmány csak akkor alkalmazható közvetlenül, ha megállapítható, hogy az alapjogi jogszerelem bekövetkezése állami szervnek tulajdonítható, vagy magánszemély állami kötelezettségének teljesítésére vezethető vissza. Európában széles körben elfogadott felfogás a közvetett horizontális hatály tana. Ennek értelmében az alapjogi normák egy objektív alkotmányos értékrendet is kirajzolnak, amelynek a jogrendszer egészét át kell hatnia, annak a jogrendszer egészében érvényesülnie kell. Ezt az alkotmányos értékrendet elsősorban a jogági kódexekben megfogalmazott generálklauzulák hivatottak képviselni. Az alkotmányos megalapozottságú generálklauzulákat a bíróságoknak ítélezésük során figyelembe kell venniük, és a jogszabályi rendelkezéseket az alkotmányos normákban megfogalmazott (alapjogi) értékrenddel összehangban kell értelmezniük. A közvetett horizontális hatály elmélete mellett ismert az alapjogvédelem magánjogviszonyokban való közvetlen érvényesülésének felfogása is, ám annak elfogadottsága ma még az irodalomban is csupán kivételes álláspontnak minősül. Ugyanakkor sajátosságaikra tekintettel ma is vannak olyan alapjogok, amelyek esetében közvetlenül érvényesül az alapjogvédelem a magánjogi jogviszonyokban. E körben említhető az egyenlő bánásmódhoz való jog, illetve legújabban az európai adatvédelmi rendszerben – a GDPR rendelkezései révén – a személyes adatok védelméhez való jog.

A horizontális hatályú alapjogvédelemnek amellet, hogy vannak alkotmányosági standardjai, érvényesülése jelentékeny mértékben azon múlik, hogy a rendes bíróságok jogalkalmazói tevékenységük során mennyire hajlandóak vagy képesek az egyes ügyekben érvényesíteni.

A rendes bíróságok alapjogi bíráskodását, vagy mértékletesebben fogalmazva, az alapjogok védelmére figyelmet fordító igazságszolgáltatási gyakorlatának alkotmányos alapját hazánkban az Alaptörvény 28. cikke határozza meg, amely szerint „[a] bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik”.²² A magyar Alkotmánybíróság is egyértelműen elfogadja a közvetett hatály érvényesülését: „Az a vita, hogy az alapjogok [...] a magánjogra hatással vannak-e, ma már csak arról folyik, hogyan van hatással az alkotmány-törvény a magánjogi viszonyokra. Vagyis a behatás módszerei és intenzitása a vita tárgya. A közvetett hatály tana értelmében

²² Magyarország Alaptörvényének 28. cikke.

az alkotmány-törvény érvényesülésével együtt a polgári jogviszonyok azonban továbbra is polgáriak maradnak. Az Alaptörvényben foglalt jogok a magánjog generálklauzuláin keresztül képesek beszűrődni a magánjog rendszerébe.”²³

A digitális szolgáltatásokról szóló rendelettervezet alapjogi elköteleződése és a horizontális hatály érvényesítésének esélye

Az Európai Unió új digitális jogszabálysomagja bár több rendelet(tervezet)ből áll,²⁴ az alapjogok és különösen a véleménynyilvánítás szabadsága horizontális hatályú védelmével összefüggésben a digitális szolgáltatások egységes piacáról szóló rendelet (*Digital Services Act*, a továbbiakban: DSA vagy Rendelet] kiemelkedő jelentőségű. A tanulmány vizsgálati fókuszára tekintettel a továbbiakban kizárólag a DSA vonatkozó rendelkezéseivel és az azokból levezethető általános következtetésekkel foglalkozom.

A DSA tervezetét 2020 decemberében mutatta be az Európai Bizottság, és nem egészen két év múlva, 2022. október 19-én kihirdették. Rendelkezéseit főszabályként 2024. február 17-től kell alkalmazni, de egyes, a platformokra és óriásplatformokra vonatkozó szabályait már 2022. november 16-tól érvényesíteni kell. A DSA ugyan az Eker. irányelv egyes rendelkezéseit hatályon kívül helyezi és újraszabályozza,²⁵ az irányelvet teljes egészében nem helyezi hatályon kívül, éppen ellenkezőleg, épít annak megoldásaira, és nem érinti az ÁVMSM vívmányait sem.²⁶

A DSA alapjogi szemlélete – európai nézőpont

A Rendelet számos ponton hivatkozik az Európai Unió Alapjogi Chartájára és az abban foglalt alapvető jogokra, még hozzá nem csupán formális módon, így egy sajátos, új alapjogvédelmi mechanizmus normatív alapjait fekteti le. Bár minőségi következtetésekre közel sem alkalmas mennyiségi mutató, de mégiscsak jelzi a DSA alapjogi elkötelezettségét, hogy az „alapvető jog” kifejezés mindösszesen 43 alkalommal szerepel a textusban.²⁷ Az üdvözlendő deklaráción túl azonban a valódi

²³ 8/2014. (III. 20.) AB határozat, ABH 2014. 174. 185.

²⁴ DSA (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet), DMA (digitális piacokról szóló rendelet), MFA (az európai tömegtájékoztatás szabadságáról szóló rendelet).

²⁵ Az Eker. irányelv 12–15. cikkei a DSA 4–6. és 8. cikkei tartalmazzák.

²⁶ Bár e tanulmány szűken vett tárgyának nem része, de azt érdemes jelezni, hogy az egyes jogszabályok egyes rendelkezései nem minden ponton látszanak harmonizáltnak, ami a későbbi jogalkalmazás során még nehézségeket okozhat.

²⁷ Az Eker. irányelvben az alapvető jog kifejezés nem szerepelt, csupán a (9) preambulumbekfezdés hivatkozik a véleménynyilvánítás szabadságára: „Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások szabad mozgása sok esetben egy általánosabb elv egyedi megnyilvánulása lehet a közösségi

kérdés az, hogy a platformszolgáltatók és a szolgáltatásukat igénybe vevő felhasználók magánjogi jogviszonyait szabályozó Rendelet alapjogvédelmi mechanizmusa miként érvényesül majd a gyakorlatban, hiszen a platformszolgáltatókkal szemben megfogalmazott alapjogi követelmények gyakorlati érvényesülése számos, ma még pontosan nem prognosztizálható körülménytől függ. Teljesen egységes gyakorlat várhatóan csak az EU-s intézmények részéről valósulhat meg, amelyet erőteljes ecsetvonásokkal fog színeezni a tagállami bíróságok (és alkotmánybíróságok) várhatóan széttartó gyakorlata.

A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet az online platformok szabályozási kihívásait tehát félre nem érthető nyíltsággal alapjogi kérdésként kezeli, a szabályozás megközelítése a belső piaci szabályozás legfontosabb céljaként is az alapjogok védelmére hivatkozik: a „rendelet célja, hogy hozzájáruljon a közvetítő szolgáltatások belső piacának megfelelő működéséhez, az olyan biztonságos, kiszámítható és megbízható online környezetre vonatkozó harmonizált szabályok meghatározásával, amely elősegíti az innovációt, és amelyben a Chartában rögzített alapvető jogok [...] hatékony védelmet élveznek”.²⁸ A DSA – a címében is megjelenő piaci működés szabályozása mellett – hangsúlyosan veszi figyelembe a Chartában foglalt alapvető jogok védelmét. Az alábbiakban röviden azt szeretném bemutatni, hogy ezek az alapjogi hivatkozások merőben nem csupán formálisak, hanem nagyon is valóságosak, mögöttük kellően kidolgozott jogvédelmi mechanizmus és az érvényesülésüket szolgáló garanciarendszer áll.

Az általános alapjogi hivatkozások konkretizálásaként a DSA néhány alapjogot külön is nevesít: „A közvetítő szolgáltatók felelősségteljes és kellően gondos magatartása elengedhetetlen [...] ahhoz, hogy az uniós polgárok és más személyek gyakorolhassák az Európai Unió Alapjogi Chartájában (a továbbiakban: Charta) biztosított alapvető jogokat, különösen a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságát, a vállalkozás szabadságát, a megkülönböztetésmentességhez való jogot és a fogyasztóvédelem magas szintjének elérését.”²⁹ Azzal, hogy a szabályozás mely alapjogokat emelte ki, a jogalkotó nyilvánvalóvá tette, hogy a platformgazdaság kulcsszereplői, a közvetítő szolgáltatók, különösen pedig az online platform- és óriásplatform-szolgáltatók működése meghatározó jelentőségű a demokratikus diskurzusok szabad alakulása és védelme szempontjából. Az óriásplatformok tekintetében pedig ennél is határozottabban fogalmaz az (56) preambulumbekkezdés,

jogban, nevezetesen a véleménynyilvánítás szabadságáé, amelyről a minden tagállam által ratifikált, az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 10. cikkének (1) bekezdése rendelkezik; ezért az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtására vonatkozó irányelveknek biztosítaniuk kell, hogy ez a tevékenység szabadon gyakorolható legyen az említett cikk értelmében, és e tevékenységre csak az említett cikk (2) bekezdésében és a Szerződés 46. cikkének (1) bekezdésében megállapított korlátozások vonatkozhassanak; ennek az irányelvnek nem célja, hogy érintse a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos alapvető nemzeti szabályokat és elveket.”

²⁸ DSA 1. cikk (1) bekezdés.

²⁹ DSA (3) preambulumbekkezdés.

elismeri azok jelentékeny befolyásolási potenciálját a közvélemény és a közbeszéd alakulására. Az így kialakuló társadalmi kockázatok enyhítése érdekében olyan szabályozási megoldásokra és jogérvényesítésre van szükség, amely közvetlenül az alapvető jogok védelmére épül.³⁰

A DSA a kiemelt védelemben részesített alapjogok mellett azonosítja az alapvető jogokat fenyegető legjelentősebb – elsősorban az óriásplatformok működésével összefüggő – veszélyeket is, úgymint „a jogellenes tartalmak online terjesztését és azokat a társadalmi kockázatokat, amelyeket a dezinformáció vagy más tartalmak terjesztése okozhat [...]”,³¹ ezekkel a veszélyekkel összefüggésben a Rendelet preambulumának ígérete szerint a Chartában rögzített alapvető jogok oly módon részesülnek hatékony védelemben, hogy egyúttal elősegítik a platformokon jelentkező innovációt is.

A DSA többszintű és differenciált szabályozási modellje

A DSA egy többszintű és differenciált szabályozási modellt vezet be, amely annak alapján tipizálja az egyes szolgáltatókat, hogy milyen mértékben befolyásolják a piacot és az alapjogok érvényesülését. A különböző hatással bíró szolgáltatók típusaira különböző mértékű kötelezettségeket és felelősségi mércéket állapít meg. A kötelezettség szabás annál szélesebb körű, minél intenzívebb az adott közvetítőszolgáltató-típus működésének hatása az egyéni jogok érvényesülésére és a demokratikus nyilvánosság alakulására. A közvetítő szolgáltatók típusán belül a DSA megkülönbözteti a tárhelyszolgáltatókat, az online platformokat³² és az óriásplatformokat, valamint a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatókat (továbbiakban: óriásplatformok)³³ mint az alapjogok érvényesülésére fokozott befolyással bíró szolgáltatókat. Néhány alapvető szabály valamennyi közvetítő szolgáltatóra egységesen vonatkozik, amelyeknél egyre szigorodóbb rendelkezések vonatkoznak a tárhelyszolgáltatókra, az online platformokra, valamint az óriásplatformokra.

³⁰ DSA (56) preambulumbekkezdés.

³¹ DSA (9) preambulumbekkezdés.

³² „[O]lyan tárhelyszolgáltatás, amely a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére információkat tárol és nyilvánosan terjeszt, kivéve, ha ez a tevékenység egy másik szolgáltatás kisebb vagy kizárólag kiegészítő eleme, vagy a fő szolgáltatás kisebb funkcionálitása, amely objektív és technikai okokból nem használható az említett másik szolgáltatás nélkül, és az ilyen elem vagy funkcionálitás másik szolgáltatásba való integrációja nem a rendelet alkalmazhatóságának elkerülésére szolgál [...]”.

³³ Olyan online platformok és online keresőprogramok, amelyek havonta átlagosan legalább 45 millió, a szolgáltatást aktívan igénybe vevővel rendelkeznek az unióban, és amelyeket online óriásplatformnak vagy nagyon népszerű online keresőprogramoknak minősítettek [vö. DSA 33. cikk (1) bekezdés].

Moderálás és navigálás mint azonosított alapjogi kockázatok

A közösségimédia-platformoknak a nyilvánosság és a közviták összetételére gyakorolt hatásáról fentebb már volt szó. A platformok tartalomszervező tevékenységével összefüggésben a DSA a két legjelentősebb és a felhasználók alapjogait, különösen a véleményszabadságot veszélyeztető jellegzetességeként – nézetem szerint helyesen – a tartalmak moderálását és a forgalom irányítását (tartalomnavigálás) azonosítja.³⁴ A DSA a tartalommoderálás fogalmát kellően tágan határozza meg, beleértve mindazon szolgáltatói tevékenységet, amelyek a tagállami jogba ütköző (jogellenes) vagy a magánjogi jogviszony alapját képező szerződési feltételekkel ellentétes tartalmakra irányulnak, a legenyhébb láthatóságot csökkentő intézkedésektől a legszigorúbb eszközök alkalmazásának biztosításáig.³⁵ A DSA a tartalommoderálási tevékenységet valamennyi platform esetében olyan szabályok közé szorítja, amelyek megfelelő garanciákat nyújtanak a szolgáltatást igénybe vevők alanyi jogainak a védelmére.

Az ajánlórendszerekre³⁶ vonatkozó szabályok az óriásplatformok kockázatértékelési és kockázatsökkentési kötelezettségei körében jelennek meg, hiszen a figyelemnavigálás ezen a szolgáltatói szinten jelent érdemi alapjogi kockázatot. A transzparenciakövetelmények és az alapértelmezett rangsorolási paraméterektől való eltérést biztosító (nem profilozáson alapuló) beállítási alternatíva elérhetővé tétele olyan szabályozási követelmények, amelyek ugyan nem biztosítanak alanyi jogi igényt a felhasználók számára, ugyanakkor a demokratikus közvélemény intézményes védelmét teremtik meg.

³⁴ A DSA az algoritmikus tartalommenedzsmentet ugyan nem tekinti az online platformok fogalmi elemének, ám a tartalommoderálás és navigálás szabályozásának kiemelt jelentőséget tulajdonít, amelyeken keresztül az online platformok viselkedése a jog alá rendelhető. Vö. Török (2022): i. m. 203–206. és Zódi Zsolt: A platform mint elméleti konstrukció és mint narratív keret – A platformfogalom kialakulásának története. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 35.

³⁵ „Tartalommoderálás”: a közvetítő szolgáltató olyan automatizált vagy nem automatizált tevékenysége, amely különösen a szolgáltatás igénybe vevője által közzétett jogellenes tartalom vagy a közvetítő szolgáltató szerződési feltételeivel összeegyeztethetetlen információ észlelésére, azonosítására és kezelésére szolgál, ideértve az ilyen jogellenes tartalom vagy információ elérhetőségét, láthatóságát és hozzáférhetőségét érintő intézkedéseket, például annak hátrасorolását, a demonetizálását, az ahhoz való hozzáférés megszüntetését vagy annak eltávolítását, vagy a szolgáltatás igénybe vevője általi információközlés lehetőségét érintő intézkedéseket, például a fiókja megszüntetését vagy felfüggesztését.

³⁶ „Ajánlórendszer”: teljes mértékben vagy részben automatizált rendszer, amelyet az online platform arra használ, hogy az online interfészen konkrét információkat javasoljon, vagy ezeket az információkat rangsorolja a szolgáltatás igénybe vevője számára, többek között a szolgáltatás igénybe vevője által indított keresés alapján vagy egyéb módon meghatározva a megjelenített információk relatív sorrendjét vagy elsőbbségét.

Szerződési feltételek, transzparenciakövetelmények és az alapjogi generálklauzula

A valamennyi közvetítő szolgáltatót érintő, az alapvető jogok védelmét szolgáló közös rendelkezések sorában témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségű a szerződési feltételekről rendelkező 14. cikk, amely amellett, hogy szigorú transzparenciakövetelményeket és tájékoztatási kötelezettséget³⁷ állapít meg,³⁸ az alapvető jogok védelmének valamennyi közvetítő szolgáltatóra vonatkozó általános generálklauzuláját is a szabályozás részévé teszi. Amint arra fentebb már utaltam, a generálklauzulák az alapjogok (közvetett) horizontális hatályú védelmének hagyományos és széles körben elismert jogalkotástani megoldásai.

A 14. cikk (4) bekezdése rögzíti, hogy a közvetítő szolgáltatók kellő gondossággal, objektíven és arányosan járnak el a szerződési feltételekben meghatározott korlátozások alkalmazása és érvényesítése során, kellően figyelembe véve valamennyi érdekelt fél jogait és jogos érdekeit, beleértve a szolgáltatás igénybe vevőit megillető alapvető jogokat, mint a véleménynyilvánítás szabadságát, a tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét, valamint a Chartában foglaltak szerinti más alapvető jogokat és szabadságokat.³⁹ Ez a rendelkezés minden kétséget kizárva helyezi a DSA valamennyi rendelkezését alapjogi kontextusba,⁴⁰ hiszen az alapvető jogok biztosítékainak figyelembevétele nélkül nem értelmezhetők, nem alkalmazhatók.

Az óriásplatformokra vonatkozó fokozott alapjogvédelmi kötelezettség

Az óriásplatformoknak jelentős befolyása van a platformon zajló demokratikus diskurzusokra és az egyéni jogokra: a véleménynyilvánításhoz való jog szubjektív és objektív oldalára, amely „adott esetben erősen befolyásolhatja az online biztonságot, a közvélemény és a közbeszéd alakulását”.⁴¹ Az óriásplatformok platformhatalmának korlátozása és az alkotmányos értékek és jogok védelme érdekében a DSA kockázatmenedzselési kötelezettséget ír elő számukra, amelynek során „értékelniük kell a szolgáltatásaik kialakításából, működéséből és használatából, illetve a szolgáltatások igénybe vevői általi esetleges visszaélésekből származó rendszerszintű kockázatokat, és az alapvető jogokra figyelemmel megfelelő kockázatsökkentési intézkedéseket kell hozniuk”.⁴²

³⁷ Meg kell határozni a szolgáltatás használatával kapcsolatban megállapított korlátozásokat, vagyis a tartalommoderálás részletes szabályait, eljárásrendjét, az alkalmazható intézkedéseket és eszközöket, a belső panaszkezelési rendszer eljárási szabályait.

³⁸ DSA 14. cikk (1) bekezdés.

³⁹ Vö. DSA 14. cikk (4) bekezdés.

⁴⁰ Török (2022): i. m. 204.

⁴¹ DSA (79) preambulumbekkezdés.

⁴² DSA (79) preambulumbekkezdés.

A DSA tehát az óriásplatformok kötelezettségévé teszi egy olyan kockázatértékelési mechanizmus működtetését, amelyben „gondosan azonosítaniuk, elemezniük és értékelniük kell a szolgáltatásaik és a kapcsolódó rendszerek – többek között az algoritmikus rendszerek – kialakításából vagy működéséből vagy a szolgáltatásaik használatából eredő rendszerszintű kockázatokat”.⁴³ A négy általánosan azonosított rendszerszintű kockázattípus között a DSA másodikként jelöli meg az alapvető jogok gyakorlására, érvényesülésére gyakorolt hatást. A Rendelet e körben azonosítja az alapvető jogok legszélesebb körét. A vonatkozó felsorolás nem taxatív ugyan, de érdemes idézni, melyek azok a Chartában védett alapvető jogok, amelyeknek sérelmét különösen prognosztizálja a jogalkotó az óriásplatformok működése során: emberi méltósághoz való jog (Charta 1. cikk), a magán- és a családi élet tiszteltben tartásához való alapvető jog (Charta 7. cikk), a személyes adatok védelméhez való alapvető jog (Charta 8. cikk), a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságához való alapvető jog, a tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét is beleértve (Charta 11. cikk), valamint a megkülönböztetés tilalmához való alapvető jog (Charta 21. cikk), a gyermekek jogainak védelméhez való alapvető jog és a magas szintű fogyasztóvédelemhez való alapvető jog.

A rendszerszintű kockázatok között szerepel továbbá „a polgári közbeszédre, valamint a választási folyamatokra és a közbiztonságra gyakorolt bármely tényleges vagy várható negatív hatás”.⁴⁴ A közvetlen demokrácia intézményeinek gyakorlásába és a népakarat szabad kialakulásának és kifejezésének folyamatába való beavatkozás veszélye a véleménynyilvánítás szabadságának objektív oldalán, a demokratikus diskurzusok működésével összefüggésben megkerülhetetlen kérdés, hiszen a platformnyilvánosság szélesre tárt hozzáférési infrastruktúrája számos veszélyt hordoz a demokratikus diskurzusokra és azokon keresztül a demokratikus döntéshozatalra. Ezért az óriásplatformok ez irányú kötelezettségekkel való megterhelése – bár nem szorosan e tanulmány tárgya – szintén üdvözlendő fejlemény. Nem hallgatható el ugyanakkor, és kritikaként szükséges hangsúlyozni, hogy az elnagyolt normatív textus bizonyos értelmezési keretben rendkívül leszállítja a szóláskorlátozás mércéjét, amely esetben a nyilvánvaló és közvetlen veszély tényleges fennállása helyett a várható negatív hatás is elégséges (veszély önmagában) korlátozási mérceként alkalmazható.

Az alapvető jogok érvényesülését veszélyeztető, rendszerszinten azonosítható tényezőként az óriásplatformoknak vizsgálniuk kell a figyelemnavigálás során alkalmazott ajánlórendszereiknek és bármely más releváns algoritmusuknak a kialakítását, a tartalommoderálási szabályokat és gyakorlatot, a szolgáltatás igénybevételére vonatkozó szerződési feltételeket és azok érvényesítését, a hirdetések kiválasztását és megjelenítését végző rendszereket, valamint a szolgáltatásuk adatokkal kapcsolatos gyakorlatát. A kockázatértékelések dokumentációját legalább három évig meg

⁴³ DSA 34. cikk (1) bekezdés b) pont.

⁴⁴ DSA 34. cikk (1) bekezdés c) pont.

kell őrizniük, és kérésre közölniük kell az Európai Bizottsággal, illetve a tagállami hatáskörrel rendelkező hatósággal (digitális szolgáltatási koordinátor).⁴⁵ A kockázatértékelés eredményének elemzése alapján az azonosított rendszerszintű kockázatok csökkentése érdekében az óriásplatformoknak „észszerű, arányos és hatékony kockázatsökkentési intézkedéseket kell bevezetniük a[z] [...] egyes rendszerszintű kockázatokra szabva, kiemelt figyelmet fordítva az ilyen intézkedéseknek az alapvető jogokra gyakorolt hatásaira”.⁴⁶

Az óriásplatformokat terhelő kockázatmenedzselési rendelkezések a demokratikus diskurzusok alkotmányos értékének, a platformon megvalósuló plurális közvélemény védelmének sajátos intézményvédelmi eszközeinek tekinthetők.

A DSA alapjogi tesztje

A DSA az alapjogi generálklauzulában és az óriásplatformok kockázatsökkentési intézkedései körében is olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a magánfelek közötti alapjogi jogviszonyok alapjogi tesztjeiként értelmezhetők. A közvetítő szolgáltató a szerződési feltételek meghatározása során – gondossági kötelezettsége részeként – csupán objektív és arányos szólásszabadsági korlátozásokat állapíthat meg, ami megfeleltethető egy szükségességi-arányossági mérlegelést alkalmazó alapjogi tesztnek is.⁴⁷

Az óriásplatformoknak a kockázatsökkentési intézkedéseik keretében észszerű, arányos és hatékony megoldásokat kell alkalmazniuk, amelyek kiemelten veszik figyelembe az alapvető jogokra gyakorolt hatásukat. Ez a rendelkezés a generálklauzulával egyezően alapjogkorlátozási tesztként is tekinthető, ahol az észszerűség a szükségességi, az arányosság az arányossági, a hatékonyság pedig az alkalmassági kritériumelemnek feleltethető meg.⁴⁸

Az alapjogi tesztek alkalmazása során érvényesített arányossági mérce tehát az alapjogi mérlegelés lehetőségét teremti meg, ahol a mérleg egyik serpenyőjében a szolgáltatás igénybe vevőjének védelemben részesülő alapvető joga, míg a másikban harmadik személyek alapvető jogai (például jó hírnévhez való jog, magánélet védelméhez fűződő jog stb.), illetve a szolgáltatók sajátos érdekei mérettetnek meg. Az egyes alapvető jogok korlátozhatósága, az egymással ütköző alapvető jogok

⁴⁵ DSA 34. cikk (3) bekezdés.

⁴⁶ DSA 35. cikk (1) bekezdés.

⁴⁷ Ugyanakkor ebben a tekintetben ellenérvként tűri a vitát, hogy ha valóban egy klasszikus arányossági teszt bevezetése volt a jogalkotó szándéka, akkor alkalmazhatta volna annak klasszikus terminológiáját.

⁴⁸ Az előző lábjegyzeti hivatkozáshoz hasonlóan ez az értelmezés is vita tárgyává tehető, különösen az észszerűség kritérium szempontjából, mivel az észszerűség szükségességgként való értelmezése vitatható, hiszen nem vitásan lehetséges olyan eset, amelyben az egyébként akár észszerűnek is tekinthető alapjog-korlátozási szabály nem fogadható el szükségesnek.

kollíziójának feloldása során alkalmazandó mércék kialakítása szintén a jogalkalmazás feladata lesz. E tekintetben pontos prognózist adni nyilvánvalóan nem lehetséges, ám a szolgáltatók sajátos helyzetére és a „platformhatalomnak”⁴⁹ a közhatalomtól különböző természetére is tekintettel kiemelendő – egyetértve Török Bernáttal –, hogy az állam tekintetében alkalmazott mércéket nem lehet automatikusan a magánjogviszonyokban alkalmazni.⁵⁰

A DSA alapjogi mechanizmusának alkalmazási kérdései és korlátai

A fenti rövid elemzésből kitűnik, hogy a DSA megteremtette a platformokon zajló kommunikáció, a szolgáltatás igénybe vevőinek szólásszabadsághoz való jogának horizontális hatályú védelmét. A közösségimédia-platformoknak tehát jogi kötelezettségük keletkezett arra, hogy működésüket a szolgáltatásukat igénybe vevő európai polgárok alapvető jogainak tiszteletben tartásához igazítsák. A DSA alapjogi mechanizmusa ugyanakkor annyit fog érni, amennyit a szolgáltatók abból betartanak, illetve amennyit a hatáskörrel rendelkező szervek betartatnak velük.

Az alanyi jogi igények tekintetében a tagállami bíróságokon lesz a felelősség, hogy egy, a szolgáltató és a szolgáltatást igénybe vevő közötti magánjogi jogvitában miként érvényesíti a DSA alapjogi követelményeit, illetve érvényesíti-e egyáltalán. Ebben a kérdésben vélhetően széttartó gyakorlat lesz megfigyelhető az egyes tagállamok között. Az alapjogi megalapozottságú alanyi jogi igények elbírálása tekintetében a tagállami bíróságok gyakorlata – a saját szerepfelfogásuk, hatáskör-értelmezésük mentén – a DSA alapjogvédelmi mechanizmusának szigorú számonkérésétől a figyelmen kívül hagyásáig terjedhet. A tagállami bíróságok joggyakorlatában tapasztalható különbségeket várhatóan leginkább az az alkotmányelméleti felfogásbéli különbség határozza majd meg, miként viszonyulnak a nemzeti alkotmányok a horizontális hatályú alapjogvédelemhez, és annak végső intézményi garanciáit milyen hatásköri szabályokkal támasztják alá.

A horizontális hatályú alapjogvédelemnek szélesebb körű érvényesítése prognosztizálható az egyes alapjogok intézményvédelmi oldalán, amely leginkább az EU hatáskörrel rendelkező szerveitől várható, különösen a felügyeleti és végrehajtási hatáskörökkel rendelkező Európai Bizottságtól. A tagállami hatásköröket gyakorló hatóságok delegáltjaiból álló Digitális Szolgáltatások Európai Testülete is értékes módon járulhat hozzá a közös alapjogi sztenderdekből fakadó, a felhasználók alapvető jogait tiszteletben tartó, jó szolgáltatói gyakorlatok kialakulásához, a tagállami hatóságok várhatóan széttartó gyakorlatának harmonizációjához.

⁴⁹ Zódi (2023): i. m.

⁵⁰ Török (2022): i. m. 205.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájából fakadó alkalmazási bizonytalanságok

A DSA 1. cikke a szabályozás tárgyaként az alapvető jogok hatékony védelmét jelöli meg, az alapvető jogokat érintő szabályozást közvetlenül összekapcsolja az Alapjogi Chartával, hiszen a védelem tárgyaként a Chartában rögzített alapvető jogokra hivatkozik. Ez azon túl, hogy kijelöli a védendő alapvető jogok körét, az egyes jogok tartalmát, a jogvédelmi mechanizmus jellegét és hatókörét is meghatározza.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája preambulumban azokra a társadalmi változásokra és haladásra, valamint a tudományos és technológiai fejlődésre hivatkozik, amelyek a 21. században végbementek, amikor az alapvető jogok egy chartában való megerősítésének szükségességét megindokolja.⁵¹ A DSA szabályait éppen egy ilyen, technológiavezérelt társadalmi változás hívta életre, és ennek a társadalmi változásnak az alapjogi kihívásaira kíván adekvát választ adni.

A DSA az alapvető jogok (közvetett) horizontális hatályú védelmét – helyeseltetően – a leghatékonyabb módon, generálklauzulaként fogalmazza meg, és így általánosan, valamennyi alapvető jogra kiterjeszti, jelentőségük folytán azonban külön is kiemeli a véleménynyilvánítás szabadságát, valamint a tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét, amelyeket az Alapjogi Charta 11. cikke is együttesen kezel: „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna, továbbá országhatárookra való tekintet nélkül. A tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani.”⁵²

Érdeemes e helyütt rámutatni, hogy a Chartának a szabad véleménynyilvánítás jogának biztosítását deklaráló rendelkezése kifejezetten a vertikális alapjogvédelem követelményét fogalmazza meg, amikor rögzíti, hogy a szabadság gyakorlásához mindenkinek joga van „anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna,” a tömegtájékoztatás szabadsága kapcsán pedig csak általános tiszteletben tartási kötelezettséget fogalmaz meg. Az Alapjogi Chartából tehát önmagában nem vezethető le a véleménynyilvánítás szabadságának a DSA-ban már *expressis verbis* megfogalmazott, magánjogi jogviszonyokban érvényesülő védelme, a másik oldalról azonban nem is zárja ki az alapjogvédelem kiterjesztését a horizontális hatályú jogviszonyokra.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának elfogadása, amely a tagállamok közös alkotmányos hagyományain alapult, a tagállamok részéről nem csupán egy szimbolikus deklaráció volt, hiszen a Chartát valódi jogi kötőerővel is felruházták. Az Alapjogi Charta elfogadása és jogi kötelező ereje ugyanakkor nem eredményezte az Európai Unió (intézményei) és a tagállamok közötti hatáskörmegosztási status quo megváltozását, hiszen a Charta 51. cikke szerinti alkalmazási körre vonatkozó garanciális szabályok ezt egyértelműen rögzítik. Az alapjogi rendelkezések

⁵¹ Vö. Charta preambulum.

⁵² Charta 11. cikk (1)–(2) bekezdés.

címzettjei az EU intézményei, szervei és hivatalai, a tagállamok pedig csak annyiban, amennyiben uniós jogot hajtanak végre,⁵³ míg az uniós jog alkalmazási körét nem terjeszti ki az EU hatáskörein túlra, új hatásköröket, feladatokat nem hoz létre az EU számára,⁵⁴ vagyis nem jár az alapító szerződésekben rögzített közösségi hatáskörök kiterjesztésével. A Charta tehát nem helyettesíti, csupán kiegészíti az egyes tagállamok alapjogvédelmi rendszereit. A tagállamok változatlanul a saját alkotmányaik alapjogi rendelkezéseiből következő védelmi szintnek és teszteknek megfelelően biztosítják az alapjogok védelmét, azzal, hogy nem kerülhetik meg a Charta rendelkezéseit azokban az esetekben, amikor uniós jogot alkalmaznak. Az Alapjogi Charta alkalmazási köre ugyan csak közvetetten kapcsolódik a DSA-ban foglalt alapjogvédelmi követelményekhez, hiszen a platformszolgáltatókat terhelő alapjogvédelmi követelményeket közvetlenül a Rendelet állapítja meg. A tagállami alkalmazás során ugyanakkor az alkalmazási kör kérdésének kiemelt jelentősége lesz akkor, amikor a tagállami bíróság a szolgáltatást igénybe vevő alanyi jogáról ítélt. Az alkotmányjog-tudományban bár vannak, akik a Charta teljes körű, közvetlen tagállami alkalmazása mellett érvelnek,⁵⁵ mi több ezen álláspontok mellett erős indokok hozhatók fel, különösen a Charta jelentőségére, hatására és szoros kapcsolatára az Európai Unió általános értékeivel,⁵⁶ ennek a közeljövőben történő tagállamok általi elfogadása és megvalósulása reálisan nem várható.

A fenti szabályok összevetéséből – nézetem szerint – arra lehet következtetni, hogy a DSA alapjogi követelményei az Európai Unió intézményei és szervei tekintetében egyértelműen (intézményvédelmi) kötelezettséget keletkeztetnek a tekintetben, hogy ellenőrizték, hogy a DSA-ban foglalt közérdekű kötelezettségek teljesítése során a platformszolgáltatók tiszteletben tartják-e a szolgáltatás igénybe vevőinek vagy harmadik feleknek az alapvető jogait. Annak az esélye, hogy az egyes jogsérelmet szenvedő felhasználók közvetlenül a tagállami bíróságok előtt, a DSA-ra és a Chartára hivatkozva eredményesen fel tudnak lépni, közvetlenül hivatkozva az e rendelkezésekből fakadó horizontális hatályú alapjogvédelemre, sokban függ majd az egyes tagállami bíróságok ma még megjósolhatatlan gyakorlatától.

Összegző megállapítások és prognózis

A DSA elfogadásával az európai jogalkotó adekvát választ adott az online platformoknak a demokratikus nyilvánosságot torzító és az alapvető jogok platformokon

⁵³ Vö. Charta 51. cikk (1) bekezdés.

⁵⁴ Vö. Charta 51. cikk (2) bekezdés.

⁵⁵ Például Chronowski Nóra: Az Európai Unió Alapjogi Chartája hatályának kiterjesztéséről – alkotmánypolitikai megfontolások. In Blutman László – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, SZTE AJTK, 2014. 85–98.

⁵⁶ Vö. Chronowski (2014): i. m. 86.

való érvényesülését egyre jelentősebben veszélyeztető működésére. Ugyanakkor ez a tanulmány nem vállalkozhatott a DSA teljes körű elemzésére, csupán a Rendeletben bevezetett alapjogvédelmi mechanizmus rövid értékelését végezte el. Üdvözlendő, hogy a DSA sajátos, az európai alkotmányos hagyományokra építő, európai megoldást talált, és olyan szabályozást alkotott, amely amellett, hogy a belső piac működési elveit is figyelembe veszi, az alapvető jogok védelmét is előtérbe helyezi – nemcsak a deklaráció szintjén, hanem egy hatékonynak remélt mechanizmus bevezetésével. Azt, hogy a DSA alapvető jogok érvényesülését biztosítani hivatott megoldásai mennyire lesznek hatékonyak, a rendelet alkalmazhatóságának a kezdete előtt nem lehet megjósolni. Az mindenestre bizonyos, hogy a kívánt alapjogvédelmi hatás több szinten, több fórumon és intézmény közvetítésével fog megvalósulni. A platformokkal szemben megkövetelt alapjogvédelem alanyi jogi jogosultsággént és intézményvédelmi eszközök segítségével is érvényesülhet. A DSA a véleményszabadság horizontális hatályú védelmének bevezetésével olyan mértéktartó megoldást talált, amely megőrzi az alapjogvédelem klasszikus értékeit, és egyúttal bátran terjeszti ki annak hatályát azokra a magánjogi viszonyokra, amelyekben az online platformok az egyének szólásszabadságát korlátozni és a demokratikus diskurzusokat torzítani képes hatalomra tettek szert.

A DSA szabályozási megoldásai alkalmasnak látszanak a platformokon tapasztalható alapjogi kihívások kezelésére. Az alapjogvédelmi szabályok hatékonysága azonban nagymértékben attól függ, hogy a tagállami és EU-s jogalkalmazók mennyire lesznek érzékenyek ezekre az alapjogi követelményekre. A legoptimistább várakozás mellett is fontos azonban kellő visszafogottsággal tudatosítanunk magunkban, hogy a DSA bár számos komoly társadalmi problémára reményteli megoldást kínál, nem csodaszer, a szabályozástól nem várható, hogy varázssütsére a platformnyilvánosság valamennyi társadalmi kihívását kezelni tudja.

Felhasznált irodalom

- 8/2014. (III. 20.) AB határozat az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésének, valamint ezzel összefüggésben az Alaptörvény II. cikkének és a B) cikk (1) bekezdésének értelmezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. L 303/69 (2018. november 28.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). L 277/1 (2022. október 27.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási

- Az újmédia szabályozásának új iránya? – A Digital Services Act alapjogvédelmi mechanizmusa rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv). L 95/1 (2010. április 15.)
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája. 2016/C 202/02 (2016. június 7.)
- Bedő Renáta: Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – fókuszban a fórumrendszer. *Fundamentum*, 22. (2018), 1. 58–69.
- Bundesgesetz über Maßnahmen zum Schutz der Nutzer auf Kommunikationsplattformen (Kommunikationsplattformen-Gesetz – KoPl-G). Online: www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20011415
- Chronowski Nóra: Az Európai Unió Alapjogi Chartája hatályának kiterjesztéséről – alkotmánypolitikai megfontolások. In Blutman László – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, SZTE ÁJTK, 2014. 85–98.
- Európai Bizottság: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egy-egyes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról*. COM(2020)825 végleges (2020. december 15.)
- Gárdos-Orosz Fruzsina: Alapjogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban az Európai Unióban és ennek lehetséges hatásai a magyar jogra. *Állam- és Jogtudomány*, 51. (2010a), 3. 225–258.
- Gárdos-Orosz Fruzsina: Az alkotmányjog a magánjogi jogviszonyokban. *Rendészeti Szemle*, 58. (2010b), 4. 19–35.
- Gárdos-Orosz Fruzsina – Bedő Renáta: Az alapvető jogok érvényesítése a magánjogi jogviták során – az újabb alkotmányjogi gyakorlat (2014–2018). *Alkotmánybírói Szemle*, (2018), 1. 3–15.
- Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG). Online: www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html
- Gosztonyi Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2022.
- Klein Tamás: *Sajtószabadság és demokrácia*. Budapest, Gondolat – Dialóg Campus, 2020.
- Koltay András: *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019.
- LOI n° 2020-766 du 24 juin 2020 visant à lutter, contre les contenus haineux sur internet. Online: www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=CP05NSqcPl5IPNu3MsP2PSu1fmt64dDetDQxhvJZNM6
- Papp János Tamás: *A közösségi média szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022.
- Sári János – Somody Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008.
- Szikora Tamás: A platformszabályozás egy új iránya Donald Trump Facebookról való kitiltásának példáján keresztül. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 209–226.
- Török Bernát: A szólásszabadság a közösségi platformokon és a Digital Services Act. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 195–207.
- Udvarý Sándor: Media Revolution – Effects of Technological Development on Freedom of Expression. In Kapa Mátyás (szerk.): *Studia Iuridica Caroliensia 2*. Budapest, KRE Állam és Jogtudományi Kar, 2007. 197–215.
- Zódi Zsolt: A platform mint elméleti konstrukció és mint narratív keret – A platformfogalom kialakulásának története. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 17–38.
- Zódi Zsolt: *Platformjog*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.